

מתוך „חיי אדם ועונות השנה“¹

הספר הסיני הקדום „אביב וסתו“ מאת לִי־בֹרְיָה (שקראתיו בתרגומו הגרמני של ריכארד וילהלם) משך את לבי, לא בשל חלקו הגדול המוקדש לענייני הגות, אלא בשל החלק הקטן המוקדש לחדשי השנה שיש בו שילוב של עניני היקום, של ענינים יום־יומיים ועניני החיים הפנימיים של האדם. שנים־עשר הפרקים של חדשי השנה מצטיינים בזה שלפרטים הרגילים יש שם ערך מחשי. למשל מציינים בחודש מסויים או בעונה מסוימת את סוג הצפרים המצויות באותו החודש או באותה העונה ואת אופן זמרתן, וכל כך למה — שהצפרים ואופן זמרתן הם חלק חשוב בחיים האמיתיים של החודש או של העונה. החיים של העונה מורכבים הם מנתונים אלה, הם בעצם מהות העונה, ומהם נובע החוק של העונה, אופן ההתנהגות המתאים לעונה, והעוזר לשילובו של האדם ביקום בעונה זו. יש יחס מסוים למין מסוים של צפרים, ולפיו יש יחס לשירתן. ויש יחס מסוים לשירה מסוימת של צפור ולפיו יש יחס לצפור. והאפשרויות מרובות הן: צפור זו אהובה עלי, רצויה לי, צפור אחרת מרגיזה אותי, ושוב צפור אחרת מרגיזה אותי ומושכת אותי וכו'. יש צמח החביב עלי, ויש שאינו חביב עלי ופריחתו אינה עושה עלי רושם. או שאני סולד ממנה וכו'. כמישתי של צמח הקרוב ללב האדם עושה עליו רושם. מרשמים אלה בנויים החיים, והכוונה לחיים הפנימיים, שמצד אחד הם הם עיקר החיים ומן הצד השני אינם נבדלים ומופרשים מן החיים הרגילים. להלן באות

1. הפרק הזה מיועד לאנשים החיים בסביבה טבעית, והוא לקוח מאוסף של דוגמאות שנחבר על ידי אנשים שונים בנופים שונים של הארץ. מנחם זהרונ' קרא-את הפרק ומיקן את הטעון תיקון. תבוא עליו ברכה.
 עיין במאמרו של שמואל לולב „האדם ועונות השנה“ ב„שדמות למדריך“ שהוציאה מחלקת הנוער של איחוד הקבוצות והקיבוצים, חוברת מס' 43, עמ' 19-13. נסיונו מבוסס על גופה של בקעת כנרות. הוא נתן ביטוי לדברים המיוחדים לנוף זה.

דוגמאות אחדות לפי הספר בשינויים רבים בהתאם לצרכינו אנו. ביקשתי מצעירים אחדים להביא נתונים המתאימים לתנאי ארצנו במקום הנתונים שבספר הסיני. הדוגמאות מושפעות מן הספר הסיני ורחוקות ממנו כאחד.

שילהי הקיץ

בבוקר זורחת השמש במקום פלוני. בערב היא שוקעת במקום אלמוני (גבעה, סלע, עץ, בית).

גובה השמש בשמים יורד. הצל מתארך בצהרים. בעונה זו מורגשת התקצרות הימים. אדם עומד בשדה וחושב כי עוד היום גדול, והנה בא הערב. השמים מתחילים להיות מעוננים. חום מועט מורגש כחום מרובה. סימן העונה הוא תנור מוסק (שמתחמם מהר בעצים מועטים, משום שכבר קלט הרבה חום)². אופיה של העונה הוא „דין“³.

הרגשות העונה הן: עייפות, מאמץ וצפייה. החוש השולט הוא חוש החגע. התחושה מחוספסת. חוש הראיה מוסיף לפעול, אבל פעולתו מצטמצמת. פעולתו של חוש הריח כמעט נפסקת.

פרח העונה הוא החצב. פרחיו הם חסרי־ריח.

בעל החיים העיקרי הוא הצפור. הצליל של העונה הוא מתכתי⁴.

המנגינה המתאימה היא מנגינה פלונית⁵.

הטעם והריח של העונה — יבש ותפל. הטעם נוטה להתנדפות.

הגוון הוא אפרפר־צהבהב.

רוח קרירה מתחילה לנשב. הטל מתרבה בלילות. בבוקר מצטברים

גושי עננים. עצם היום הוא עדיין בהיר. לפנות ערב מופיעים ענני ערמות.

2 לפי יומא כ"ט, ע"א.

3 „דין“ (בלשון הקבלה) הוא חוק. העומד בניגוד לחיים. בשעת שהחיים הם כתיקונם — החוק הוא שיאם. הוא מבטא את ההרמוניה ומצרף את החלקים השונים למסכת אחת, אבל כשהחיים מתרחקים מן החוק (ויחד עם זה מכירים בו כבעל תוקף, ויודעים שהוא שיא החיים) החוק נהפך לדין. אופיו של הקיום בעונה זו הוא מתיחות. מרגישים שאי אפשר להגשים מה שצריך להגשים.

4 הצליל הוא הצליל הנשמע בשדה באותה עונה, כגון: קוצים ברוח.

5 נבוי־דבר ימלאו את החסר במקום זה וכן במקומות אחרים.

התנים מיללים בלילות. הצפרים עוזבות את קניהן ומתכנסות ללהקות.

הצפרים הראשונות מתחילות במסע.

שירת החוחים נפסקת. הבילבולים שרים בעלות השחר ולפנות ערב. הירגזי מחדש שירתו. שירת הצפרים מתגברת. אופי השירה קטוע.

הצמחים מתקרבים לסף הכמישה. הצמיחה נפסקת. עצים חלשים משירים את עליהם. עצי פרי מתעיפים. צמחי המים מגיעים עתה לשיא צמיחתם ולפריחה. ההתכוונות הפנימית בעונה זו היא הגנתית-ציפיתית. אין יוזמה, ולא טוב שתהיה יוזמה מרובה, כי על-ידי יוזמה מרובה מתפור עוז החיים. יש מתיחות, ועל כן יש להגביר את המנוחה.

בעונה זו אין לקבל אנשים חדשים. אנשים שנשלחו למקומות אחרים צריכים לחזור הביתה.

לובשים בגדים אפורים וצהובים. הבגדים צריכים להיות משני סוגים: בגדים קלים ליום, בגלל המתיחות, בגדים חמים לערב, בגלל הקרירות. מרבים להחליף את הבגדים משני הסוגים. גם תלבושת השבת והחג היא משני הסוגים, ויש להבליט בה את הצבע הלבן. בעונה זו אין מתקשטים.

אוכלים פירות וירקות עסיסיים במידה שהם מצויים ומרבים לשתות. נמנעים מאכילת בשר ובצק, ואין מרבים בדברי מתיקה. החיים מתרכזים לפנות ערב.

האחראים לריקוד ולשירה צריכים לקבוע את הריקודים ואת השירים לחגים ולטקסים המתקרבים. קבוצות הריקוד והזמרה מתחילות להתאמן. האנשים האחראים חייבים לשמור על חוק העונה, חוק השמים והארץ בעונה זו, שזו לשונו:

„השמים והארץ מסוייגים בפעולתם; יש הפסקה חלקית בהודיות שבין השמים והארץ, ומתרבה הדממה בעולם“.

אם יתנהגו בעונה בניגוד לחוקות השמים והארץ יחלשו בני האדם ובעלי החיים; יתגברו שלטונות הרוגז; יתחזקו הפירוד והמחלוקת ותסתלק השלווה מן העולם; ירבו אי-הסדרים ומעשי העדה לא יצליחו.

עונת הקציר

בבוקר זורחת השמש מעל למקום פלוני ובערב שוקעת השמש מעל למקום אלמוני, ימי העונה הם ארוכים. אופי העונה הוא היציבות⁶. הרגשת העונה היא הרגשה של מאמץ ושמחה כאחת. איש העונה הוא הקוצר.

תחושת העונה היא תחושת הפנים.

צמחי העונה הם צמחי הדגן והקטניות.

בעלי החיים של העונה הם החרקים המעופפים בלהקות והזוחלים על הקרקע. עונת הקציר היא עונת הקינון העיקרית של הצפרים. הצליל של העונה גבוה. כלי הנגינה הוא החליל. המנגינה היא פשוטה והקצב הוא מהיר (שיר קרוב לאופיה של העונה הוא: "השמש תשפך זהרה").

הטעם והריח הם הטעם והריח של החציר. הצבע העיקרי צהוב-ירוק כצבע החציר.

רוח חמה נושבת מן המזרח. החום מתגבר והאבק עולה באויר. העננים גבוהים מאד בשמים והם כמטליות. דמותם כדמות הסיב והשמיר. כך הם באים וכך הם בעלמים.

האור הוא לבן ועצמתו מסמאה את העינים.

הטל מתרבה על העשבים ועל העצים. בבוקר הכל רטוב מטל.

היתושים והזבובים ממלאים את האויר. הברחש מטריד את האדם ואת הבהמה. הצרעה מטפלת בולדותיה ומרבה לבקש אוכל. החפושיות מתרבות. יש להשמיד את החפושית בעלת שתיים-עשרה נקודות ולהחיות את החפושית בעלת שבע נקודות. הגחליליות מנצנצות בלילות. הנחשים יוצאים בערב לצוד עכברים. הארסיים שבהם מסכנים את חיי האדם. מגקים את החצרות מפני הצפע שלא ימצא לו מחסה בהן. העקרב שוכן בחורים ובסדקים וחודר לתוך הבתים. מזהירים את הכל מפני הנחשים והעקרבים ומלמדים את הילדים להזהר מפניהם. התנים והצבועים משוטטים בלילות. הנמיות חודרות לתוך הלולים. כל בעלי החיים מגדלים

6 אופי העונה הוא אופיים של היחסים השוררים בסביבה הטבעית, וגם אופיים של היחסים השוררים בין בני האדם ובכל אחד מבני האדם.

את ולדותיהם, לפיכך אסור לצוד בעלי חיים ולהרגם. רק את הנמיה הרוצחת יש להשמיד.

מגינים על הבהמות מפני הזבובים ומפני החום. צפרי הקיץ מקננות ודוגרות. הצפרים מלמדות את גחליהן לעוף ולחפש אוכל.

מתחילה הכמישה בעשבים ובפרחים. הקוצים עולים ומשתלטים על השדות (ברקן, גדילן וחוח). העשבים הרעים פורחים. צבע הפריחה הוא צהוב ותכול, הוא צבע הבוקר של פרחי העולש. עצי החורש, עצי הפרי והגפן חונטים את פריים. צמיחת העצים מתחזקת וקליפתם מתבקעת. מקצות הסעיפים צומחים ענפים צעירים.

אוכלים ירקות עסיסיים. הארוחה העיקרית היא בבוקר. החלונות פתוחים לרווחה. תולים וילונות קלים, כדי לצמצם את האור והחום הזורמים לבתים.⁷

שערי הכפר פתוחים. החלונות בבית האוכל (של הקיבוץ) פתוחים. ומצילים עליהם מפני האור ומפני החום כדרך שמצילים על החלונות בבתי המגורים.

החיים מתרכזים בחוץ. בשדה. הזמן העיקרי הוא היום: מעלות השחר עד שקיעת החמה. בימים החמים מפסיקים את העבודה בצהרים ונחים. אין עובדים בקצב מהיר ובכוח רב, כדי שלא להתנגש ברוח העונה ובכיוונו.

על ההפסקות ועל גמר העבודה מודיעים על ידי צלצול בפעמון שקולו נשמע עד קצוי השדות. זהו פעמון העבודה הנמצא ליד בית האוכל ובו גם מודיעים שהארוחה מוכנה. פעמון אחר הוא פעמון ההתכנסות. שבו קוראים לאנשים להתכנס בבית העדה ובו מודיעים את האנשים.

זו לשונו של חוק העונה:

מי השמים עולים למעלה ומי הארץ יורדים למטה. הצמיחה שעל

7 בימי השרב מגיפים את התריסים. בימים אלה אין נותנים לאוויר לחדור מבחוץ לתוך הבתים, ואין מוציאים אוויר מן הבתים החוצה. מודיעים לכול את חוקם של ימי השרב: אין להיאבק תדיר בליאות. יש להסתגל למצב הקיים בעולם ולשמור על הקיום. יש להמנע מהתרגשות, כדי שלא להגביר את הנטל ואת ההכרח להיאבק בו.

פני האדמה נפסקת והצמיחה העמוקה מתחדשת. אור ותום יורדים מן השמים ארצה וגורמים להבשלת הצומח.

קוצרים את השעורה, את החטה, את החציר ואת הקטניות. הקוצרים מאריכים לשהות בשדה. על האחראים לסידור העבודה לשים לב לכך שאנשים רבים ישתתפו בקציר, כדי שיחושו במישרים בברכת האדמה.

אין דשים את התבואה סמוך לקצירתה, אלא מניחים את האלומות בשדה לשם גמר בישול, כדי שמזונם של האנשים יהיה שלם.

מיד אחרי הקציר מתחילים באיסוף הקש. מדללים את התירס. מעלים את הבקר ואת הצאן לרעות בשלפים ובשדות המרעה.

בעונה זו מתיחמים הכבשים. בסוף העונה חלה ראשית הגז. זורעים גידולי קיץ. משקים את שדות השלחין. בראשית העונה מכנסים את העובדים בהשקאה ואומרים להם:

המים הם מי האדמה שמקורם בשמים. קיימו בעבודתכם את ההדדיות שבין השמים לבין הארץ. חקו את מעשי השמים. כוונו את לבכם למקור המים. כדי שתדעו את מקומכם.

בעונה זו הדליקות מצויות והאש מכלה את הצומח ואת היבול בשדות. לפיכך אסור לאדם להצית אש בחוץ, פרט לאנשים שנקבעו לשרוף קוצים. אסור להשליך דבר שיש בו כדי להביא לידי דליקה.

ממנים אדם אחראי לכיבוי דליקות. עליו לבדוק את הציוד הדרוש לכיבוי ולשים לב שיהיה מוכן תמיד במקומו.

אם יתנהגו בעונה זו בהתאם לחוקות שמים וארץ — יתחזקו בני האדם ובעלי החיים, יתגבר העוז ותגדל השלוח, יוסרו הרוגה, הפירוד והמתלוקת, ומעשי העדה יצליחו.